

29.8.2008

Dnro 379/4/07

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

VAPAUDENMENETYKSEN PERUSTEET

1 KANTELU

Kantelijat A ja B arvostelivat 16.1.2007 päivätyssä kirjeessään - - - kihlakunnan poliisiviranomaisten menettelyä esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevassa asiassa.

Kantelijat katsoivat, ettei heidän vapaudenmenetyksilleen ollut lainmukaisia perusteita eikä kantelijoita ollut kohdeltu esitutkinnassa suoritettujen kuulustelujen yhteydessä esitutkintalain mukaisesti.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Taustaa

Poliisille tehtiin 13.9.2004 ilmoitus siitä, että asianomistajalta oli vaadittu rahaa hänen poikansa romutettua anastetun moottoripyörän.

Ilmoitustietojen mukaan mieshenkilö oli ilmoituspäivänä soittanut asianomistajan asunnon ovikelloa ja vaatinut asianomistajan pojan kolaroimasta moottoripyörästä 3500 euron korvausta. Mieshenkilön mukana oli ollut moottoripyörän omistaja B. Asianomistaja oli ilmoittanut, ettei hän maksa ainakaan vielä mitään, koska oikeudenkäyntiä ei ole vielä ollut, eikä maksa muutoinkaan, koska hänen poikansa on täysi-ikäinen. Mies oli tämän jälkeen katsonut vihaisesti asianomistajaa ja osoittanut sormellaan tätä sanoen, että "sinähän maksat". Tämän jälkeen mies ja B olivat poistuneet paikalta. Paikalta poistuneen auton rekisteritunnuksen perusteella saatiin selvitettyä, että paikalla ollut mies oli A.

Ilmoituksessa todettiin edelleen, että asianomistajan pojan ollessa 1.9.2004 vielä sairaalassa onnettomuuden jälkeen oli nyt kyseessä ollut mies tullut sinne asianomistajan ollessa tapaamassa poikaansa. Mies oli käskenyt asianomistajan muualle ja jäänyt tämän pojan kanssa juttelemaan. Miehen poistuttua sairaalasta asianomistajan poika oli kertonut tälle miehen uhanneen häntä "kuulalla kalloon", mikäli maksua ei suoritettaisi kahden viikon kuluttua. Myöhemmin suoritetuissa kuulusteluissa ilmeni, että asianomistajan pojalle oli 3.9.2004 tuotu sairaalaan kirjekuori, jossa oli tilinumero. Kirjekuoren oli lähettänyt B, joka oli töissä kyseisessä sairaalassa.

Asiasta laadittiin - - - kihlakunnan poliisilaitoksella ilmoitus - - -. Rikosnimikkeeksi ilmoitukseen kirjattiin laiton uhkaus ja kiristys.

Poliisi otti A:n kiinni 13.9.2004 klo 20.40 ja pidätti hänet 14.9.2004 klo 20.10. A vapautettiin 15.9.2004 klo 20.15. B otettiin kiinni 13.9.2004 klo 20.55 ja hänet vapautettiin 14.9.2004 klo 17.15.

3.2

Kantelukirjoituksessa esitetty arvostelu

3.2.1

Kantelija A

A kertoi kantelukirjoituksessa, että hänen asunnolleen oli tullut kaksi poliisimiestä, jotka olivat vaatineet A:ta välittömästi lähtemään mukaansa poliisilaitokselle kuulusteltavaksi. A:n tiedustellessa syytä poliisin toimenpiteelle hänelle oli ilmoitettu ainoastaan, että "tiedät kyllä miksi". A oli pyytänyt poliisilta lupaa ottaa mukaan pääsärkylääkkeensä, mutta pyyntö oli evätty. Sen sijaan A:ta oli kehoitettu ottamaan mukaan jotakin lukemista. Myöhemmin A:lle oli selvinnyt, että hänet oli alun perinkin tarkoitus pidättää.

A arvosteli omalta osaltaan poliisin menettelyä kuulusteluiden suorittamisessa. A kertoi, että kuulustelijan asenne A:ta kohtaan oli ollut alusta alkaen syyllistävä ja että kuulustelija väitti valheellisesti "jotkun kuulleen" A:n syyllistyneen tutkittavana olevaan rikokseen (laiton uhkaus). A:n kertomuksen mukaan "kuulustelu kaikkienensa oli valehtelua, kiristämistä, uhkailua ja välillä maanittelua tyyliin: '*Sattuuhan sitä, myönnä vaan ei se niin vakavaa ole*' ja '*Myönnä nyt vaan jotain niin saadaan kuulustelut selväksi ja pääset pois*'."

A kertoi myös, ettei hänen koiralleen hankittu hoitajaa hänen vapaudenmenetyksensä ajaksi, vaikka A oli poliisille asiasta maininnut. A:n koira joutui olemaan yksin asunnossa 18 tuntia, jonka jälkeen A oli poliisien saattamana saanut käydä asunnossaan ja ulkoiluttaa koiransa. Tuolloin koira oli jo ehtinyt tehdä tarpeensa asunnon lattialle, ja paikalla ollut toinen poliisimies astui koiran jätöksen päälle asunnossa.

A kertoi edelleen, että poliisi oli takavarikoinut hänen ampuma-aseensa. Osa A:n aseista oli ollut hänen isänsä luona, ja A oli pyytänyt, että poliisi suorittaisi aseiden haltuunoton hänen sairasta isäänsä pelottelematta ja säilyttelämättä. Näin ei ollut poliisin A:lle esittämästä lupauksesta huolimatta tapahtunut, vaan poliisit olivat menneet A:n isän luokse vaatimaan aseita sillä seurauksella, että A:n isä oli soittanut A:lle hädissään tiedustellen, mistä oli kysymys. A kertoi, että hän oli joutunut ampuma-aseasian johdosta käymään useasti kuulusteluissa ja tästä oli aiheutunut A:lle poissaoloja töistä ja matkakustannuksia, koska kuulustelut oli suoritettu - - -. Samoin aseiden takaisinhakemisesta oli aiheutunut kustannuksia A:lle.

3.2.2

Kantelija B

B kertoi omalta osaltaan kantelukirjoituksessa, että hänen asuntoonsa oli tullut rynnäköllä viisi tai kuusi poliisimiestä, jotka olivat tarkastaneet koko asunnon. B oli nimennyt yhden näistä poliisimiehistä C-nimiseksi. B kertoi, että C oli huutanut hänelle kiinniottolanteessa ja "esittänyt syytteitä ja oikeudenkäynnin lopputuloksia". C oli käyttäytynyt B:n mukaan häntä kohtaan epäinhimillisesti ja syyttänyt B:tä oman vapaaltansa pilaamisesta.

B kertoi, että hänen lapsensa oli jätetty asuntoon yksin yöksi, vaikka C oli sanonut lapselle, että B:n kuulusteluihin menisi noin tunti.

Kuulusteluissa B kertoi C:n uhkailleen häntä lasten huostaanotolla ja painostaneen B:tä määrättyyn suuntaan käyvän lausumaan saamiseksi. B:n soittaessa lapselleen ja työpaikalleen C oli kieltänyt häntä paljastamasta, että B oli poliisiasemalla. Siirrettäessä B:tä seuraavana päivän poliisivankilasta kuulustelutilaan hänelle ei ollut annettu kenkiä, vaan hän oli joutunut kävelemään paljain jaloin. B:lle ei ollut myöskään kerrottu hänen sormenjälkiään tallennettaessa toimenpiteen perustetta.

3.3

Tapahtumat poliisin selvitysten mukaan

3.3.1

A:han kohdistetut toimenpiteet

A otettiin kiinni 13.9.2004 klo 20.40 epäiltynä laittomaan uhkaukseen ja kiristykseen. A pidätettiin 14.9.2004 klo 20.10 ja hänet vapautettiin 15.9.2004 klo 20.10.

A:ta kiinniottamassa ollut - - - kihlakunnan vanhempi konstaapeli D kertoo selvityksessään, että hän oli ollut partiossa yhdessä vanhempi konstaapeli E:n kanssa. Partio oli saanut tehtäväksi käydä tavoittamassa A:ta hänen kotoaan. Tavattaessa A käskettiin ottaa kiinni rikosepäilyn perusteella ja toimittaa - - - poliisivankilaan. Poliisipartio oli tavoittanut A:n kotiosoitteestaan ja hänelle oli kerrottu kiinnioton perusteet ja kuka määräyksen kiinniottosta oli antanut.

D kertoo, että hänellä ei ole enää tarkkaa muistikuvaa yli kahden vuoden takaisista tapahtumista, mutta toteaa, että mikäli A olisi pyytänyt päänsärkylääkkeitä kiinniottaessa, olisi lääkkeet luonnollisesti otettu mukaan A:n kotoa. D toteaa myös, että A:lta oli kiinnioton kirjauksenkin mukaan kysytty - - - poliisivankilassa mahdollisista sairauksista tai vammoista eikä hän ollut sellaisista ilmoittanut. Vanhempi konstaapeli E:n antama selvitys on yhteneväinen D:n selvityksen kanssa kiinniottotilanteesta.

A:ta kuulustellut ylikonstaapeli C kertoo selvityksessään, että hän oli tavannut A:n - - - poliisilaitoksella 13.9.2004 n. klo 21.00:n aikaan. C:n mukaan A oli käyttäytynyt suusanallisesti aggressiivisesti, oli ollut tuotunut kiinniottostaan ja vaatinut päästä heti kuulusteluun. C oli kertonut A:lle tehdyn rikosilmoituksen sisällön, minkä jälkeen hänet sijoitettiin säilöön odottamaan seuraavana päivänä tapahtuvaa kuulustelua, johon hän halusi avustajan mukaan.

C kertoo A:lle suoritetusta kuulustelusta, että A oli ennen kuulustelun aloittamista keskustellut avustajanaan toimineen asianajajan kanssa, minkä jälkeen suoritettu kuulustelu oli kirjattu kuulustelupöytäkirjaan kaikessa yhteisymmärryksessä. C toteaa, että mikäli hän olisi menetellyt väärin kuulustelutilanteessa, A:n asianajaja olisi varmuudella puuttunut asiaan. C:n mukaan A:n väittäämä kuulustelijan valehtelusta kuulustelutilanteessa A:ta vastaan esitetyn näytön osalta on paikkansa pitämätön. C:n mukaan kolme asianomistajaa olivat kertoneet A:n tekemäksi epäilyistä uhkailusta poliisille jo ennen rikosilmoituksen kirjaamista ja niiden kertomusten perusteella oli päätös A:n kiinniottamisestakin tehty. A:n koiran osalta C toteaa, että hän oli käynyt keskustelua A:n koiran hoidon jatkosta A:n kanssa ja kertonut, että koira voitaisiin viedä hoitokotiin, jonka kanssa poliisilaitoksella oli sopimus. A:n mielestä oli ollut parempi ratkaisu, että koira jäisi kotiin.

A oli ollut kirjoilla - - - kihlakuntaan kuuluvassa - - - kunnassa, joten A:n ampuma-aseasiassa 16.12.2004 tehty hallinnollinen päätös oli tehty - - - kihlakunnan poliisilaitoksen toimesta. A:n tehtyä

muuttoilmoituksen ja siirryttyä kirjoille - - - - - kihlakunnan poliisilaitos siirsi asian jatkokäsittelyn - - - kihlakunnan poliisiviranomaisille 31.12.2004.

3.3.2

B:hen kohdistetut toimenpiteet

B otettiin kiinni 13.9.2004 klo 20.55 ja hänet vapautettiin 14.9.2004 klo 17.15.

Ylikonstaapeli C on kertonut selvityksessään, että B:n kiinniottoon oli ottanut osaa kaksi poliisipartioita, joissa oli yhteensä neljä poliisimiestä. Kahden poliisipartion käyttäminen oli perustunut siihen, ettei poliisilla ollut toimenpiteen suorittamisen aikaan tietoa siitä, oliko A B:n asunnolla, koska A:ta ei ollut tuolloin vielä otettu kiinni.

Asuntoon oli menty soittamalla ovikelloa ja kun B oli tullut ovelle, hänelle oli kerrottu, mistä oli kysymys. Poliisimiehet olivat menneet B:n asunnon eteiseen. B:lle oli sanottu, että hän joutuisi lähtemään poliisin mukaan ja saattaisi joutua jäämään poliisilaitokselle yöksi. Tällöin C:n mukaan oli pohdittu myös B:n asunnossa olleiden lasten kohtaloa B:n ollessa poissa kotoa. C kertoo, että hän oli ilmoittanut B:lle, että mikäli hänellä ei olisi osoittaa jotain aikuista lastenhoitoon, niin C voisi järjestää lapsille yösjän - - - kaupungin sosiaalitoimen ylläpitämästä nuoriso- ja turvakodista. C kiistää, että B:n kanssa olisi käyty keskustelua lasten huostaanotosta vaan ainoastaan yösjän tai hoitajan hankkimisesta sosiaalitoimen kautta. B oli kertonut C:lle, että hän sopi lasten kanssa, että he selviäisivät kotona yksikseen, mikäli B ei tulisi yöksi kotiin.

C kertoo, että B oli kuulustelussa kertonut heti alustavan kuvauksen tapahtumista. B oli C:n mukaan soittanut lapsilleen poliisilaitokselta. C:n mukaan B:n väite siitä, että C olisi kieltänyt häntä paljastamasta olinpaikkaansa lapsille ei pidä paikkaansa; lapset olivat tienneet jo alusta lähtien, että B oli poliisin huostassa. Työpaikalleen B ei C:n kuullen ollut soittanut. Kuulustelun jälkeen C oli ilmoittanut asiasta tutkinnanjohtajalle ja koska tutkinta oli ollut aivan alkuvaiheessa, B:n kiinniottoa oli jatkettu.

C kiistää kokonaisuudessaan kaikki B:n häneen kohdistamat väitteet epäasiallisesta käyttäytymisestä.

3.4

Kannanotto

3.4.1

Oikeusohjeet (vapaudenmenetykset)

Kiinniottamisen ja pidättämisen edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 1 luvun 2 ja 3 §:ssä.

Lain 1 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan poliisimies saa ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi tai vangittavaksi. Säännöksen 2 momentin mukaan, jos pidättämiseen on edellytykset, poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättämisen toimeenpano voi muuten vaarantua. Poliisimiehen on ilmoitettava kiinniottamisesta viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Tämän on 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta päätettävä, onko kiinni otettu päästettävä vapaaksi vai pidätettävä. Kiinni otetulle on heti ilmoitettava kiinniottamisen syy.

Mainitun luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä sää-

detty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän: a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka c) jatkaa rikollista toimintaa.

Pakkokeinolain 1 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan pidätetty on päästettävä vapaaksi heti, kun edellytyksiä pidättämiseen ei enää ole ja, jollei häntä vaadita vangittavaksi, viimeistään vangitsemisvaatimuksen tekemistä varten 13 §:ssä säädetyn ajan kuluttua. Mainitun 13 §:n mukaan vaatimus pidätetyn vangitsemisesta on tehtävä tuomioistuimelle viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä ennen kello kahtatoista.

Kiinniotettua koskee myös esitutkintalain 21 §, jonka mukaan ketään ei saa pitää esitutkinnassa kauempaa kuin on välttämätöntä. Rikoksesta epäillyn osalta enimmäisaika on 12 tuntia ja, milloin pidättämiseen on pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n mukaan edellytykset, enintään 24 tuntia.

Esitutkintalain 8 §:n 1 momentin mukaan esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi.

Poliisilain 2 §:n 1 momentin mukaan poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. Säännöksen 2 momentin mukaan poliisin toimenpiteet on suoritettava aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Toimenpiteiden on oltava perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Säännöksen 3 momentin mukaan poliisi ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin poliisin tehtävän suorittamiseksi on tarpeen.

3.4.2

Kantelija A

Vapaudenmenetys

Käytössäni olleesta esitutkintapöytäkirjasta ilmenee, että A:ta on epäilty laittomasta uhkauksesta ja kiristyksestä. Ylikomisario F on päättänyt A:n kiinniottamisesta ja asiassa tutkinnanjohtajaksi määrätty ylikomisario G A:n pidättämisestä.

Rikoslain 25 luvun 7 §:n mukaan laittoman uhkauksen rangaistusasteikko on sakosta kahteen vuoteen vankeutta. Samanlainen rangaistusasteikko on myös rikoslain 31 luvun 3 §:n tarkoittamassa kiristyksessä. Näin ollen kiinniottamisen yleiset, epäillyn rikoksen rangaistusseuraamuksesta riippuvat edellytykset asiassa täytyvät. Saadun selvityksen mukaan asiaa koskevan rikosilmoituksen perusteella oli todennäköistä syytä epäillä A:n syyllistyneen laittomaan uhkaukseen ja kiristykseen.

Kiinniottamisen (ja pidättämisen) edellytyksenä on em. yleisten edellytysten lisäksi ns. erityiset edellytykset. Tässä tapauksessa kiinniottamisen erityisiksi edellytyksiksi on kiinniottamisen kirjaamisloMAKEESEEN (6590/R/2792/04/KIP/2) merkitty A:n kohdalla rikollisen toiminnan jatkamisvaara, todennäköinen asian selvittämisen vaikeuttaminen ja todennäköinen pakoon lähteminen (paon vaara).

Poliisin antaman selvityksen perusteella pidän kiinniottamisen perustelua jatkamisvaaralla hyväksyttävänä. Epäily rikollisen toiminnan jatkamisesta A:n kohdalla on perusteltu sillä, että hän oli jo aiemmin käynyt tapaamassa rikoksen kohdehenkilöä (asianomistaja) ja tämän mukaan esittänyt vaatimuksensa tälle uhkailevalla tavalla ja siitä, että tälle henkilölle oli B:n toimesta toimitettu tilinumero,

johon maksusuoritus tulisi tehdä. Todennäköisenä voitiin pitää, että mikäli uhkauksen kohde ei toimisi vaaditulla tavalla, eli tekisi vaadittua maksusuoritusta, yhteydenotot asianomistajiin olisivat jatku-neet.

Selvittämisen vaikeuttamisen puolesta vaikuttaa puhuvan se, että epäiltyjä oli kaksi ja heidän kiinni-otonsa oli ajoitettu siten, etteivät he pääsisi sopimaan yhteisestä kertomuksesta esitutkinnassa en-nen kuulustelujen suorittamista.

Sen sijaan kiinniottamisen perusteeksi kirjatusta paon vaarasta totean seuraavaa.

Paon vaaraa arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota epäillyn henkilökohtaisiin olosuhteisiin. Oikeus-kirjallisuudessa on tässä arvioinnissa huomioon otettavina seikkoina pidetty sitä, onko epäillyllä vaki-nainen asunto ja työpaikka, hänen perhesuhteitaan ja muuta sosiaalista sidonnaisuuttaan sekä hänen aikaisempaa käyttäytymistään. Paon vaaran on katsottu selvästi olevan olemassa silloin, kun epäilty on tavattu pakosalta, yrittänyt paeta, ilmaissut pakoaikeensa tai tehnyt pakovalmisteluja. Esitutinnan ja oikeudenkäynnin välttäminen saattaa ilmetä sillä tavoin, että asianomainen ilman hyväksyttävää syytä jää saapumatta esitutkintaan tai oikeudenkäyntitilaisuuteen (Halijoki, Defensor Legis 2/2001, s. 221).

Pidänkin jossain määrin ongelmallisena, että oikeusasiamiehelle osoitetussa selvityksessä ei ole tarkemmin yksilöity, miten paon vaaran olemassaolo A:n kohdalla oli todettu. Tästä syystä pidän ky-symyksenalaisena, onko tilanteessa ollut todennäköinen paon vaara lain tarkoittamin tavoin. Esimer-kiksi pelkkä rikoksesta epäillyn vastahakoinen ja aggressiivinen asenne ei käsitykseni mukaan ole vielä osoitus siitä, että hän lain tarkoittamin tavoin välttelisi esitutkintaa tai oikeudenkäyntiä taikka mahdollisen rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Poliisin toimintaa arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon, että laissa käytetyt ilmaisut ovat jos-sain määrin tulkinnanvaraisia ja jättävät niitä soveltavalle poliisimiehelle jossain määrin harkinnanva-raa. Ottaen huomioon tämän ja kun tilanteessa oli kuitenkin saatu selvitys huomioon ottaen edellytyk-set kiinniottamiselle ja pidättämiselle jatkamisvaaran ja selvittämisen vaikeuttamisen perusteella, minulla ei ole asiassa aihetta muihin toimenpiteisiin kuin että lähetän jäljennöksen tästä päätöksestä - - - kihlakunnan poliisilaitokselle edellä kiinniottamisen (ja pidättämisen) edellytyksistä lausumani johdosta.

Entä ovatko käytetyt pakkokeinot olleet kohtuusnäkökohtien ja suhteellisuusperiaatteen mukaisia?

Pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan ketään ei saa pidättää, jos se asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olojen vuoksi olisi kohtuutonta. Pakkokeinolain 7 luvun 1a §:n mukaan pakkokeinolaissa tarkoitettuja pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakko-keinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Tämän johdosta pakkokeinon käytön harkin-nassa on kiinnitettävä huomiota muun muassa rikoksen vakavuuteen ja siihen yksityiselämän loukka-ukseen, joka seuraa pakkokeinojen käytöstä. Suhteellisuusperiaatteen mukaan pakkokeinoa saa käyttää vain, jos sen käytöllä saavutettava etu tai tavoiteltu päämäärä on järkevässä suhteessa pak-kokeinon aiheuttamiin haittoihin tai vastakkaisiin etuihin. Saadun selvityksen perusteella katson, ettei minulla ei ole perusteita katsoa poliisin tässä tapauksessa ylittäneen sillä asiassa ollutta harkintaval-taa.

Kuulustelut

Esitutkintalain 24 §:n 1 momentin mukaan kuulusteltavaa on kohdeltava rauhallisesti ja asiallisesti. Tunnustuksen tai määrättyyn suuntaan käyvän lausuman saamiseksi kuulusteltavalta ei saa käyttää tietoisesti vääriä ilmoituksia, lupauksia tai uskotteluja erityisistä eduista, uuvuttamista, uhkausta, pakkoa taikka muita kuulusteltavan ratkaisuvapauteen, tahdonvoimaan, muistiin tai arvostelukykyyn vaikuttavia sopimattomia keinoja tai menettelytapoja.

Väitetty lainvastainen menettely kuulustelutilanteessa on kiistetty saamassani selvityksessä. Myöskään A:ta koskevista kuulustelupöytäkirjoista ei ole pääteltävissä, että kuulustelut olisivat olleet painostavia, asenteellisia tai johdattelevia. Yhteenvedona toteankin, että tässä kanteluasiassa kertyneen selvityksen perusteella ei ole todettavissa, että A:n kuulusteluissa olisi menetelty kantelussa kerrotuilla tavoilla lainvastaisesti.

Muut väitteet

Siltä osin kuin kantelussa on kysymys A:n lääkkeiden antamisesta hänen käyttöönsä sekä hänen koiransa hoidosta, tyydyn viittaamaan saatuihin selvityksiin ja totean, ettei asiassa ole tältä osin ilmennyt aihetta epäillä toimenpiteitäni edellyttävää menettelyä.

A:n ampuma-aseasiaa on käsitelty sen kihlakunnan poliisilaitoksella, jonka toimialueella hän oli kirjoilla. A:n tehtyä sittemmin muuttoilmoituksen hänen asiansa jatkokäsittely siirrettiin - - - kihlakunnan poliisilaitoksen käsiteltäväksi. Hallintolain 12 §:n 1 momentin mukaan hallintoasiassa saa käyttää asiamiestä ja avustajaa. Päämiehen on kuitenkin tultava henkilökohtaisesti paikalle, jos se on tarpeen asian selvittämiseksi. Asiassa ei ole tullut ilmi aihetta epäillä, että poliisiviranomainen olisi A:n ampuma-aseasiaa käsitelleessään menetellyt jollakin tavoin virheellisesti.

3.4.3

Kantelija B

Vapaudenmenetys

Asiakirjaselvityksen mukaan B on ollut kiinniotettuna. Häntä ei ollut pidätetty eikä vangittu asian johdosta.

Ylikomisario F:n selvityksen mukaan B:n kiinnioton rikosperusteena on ollut se, että hänen on epäilty syyllistyneen A:n kanssa laittomaan uhkaukseen ja kiristykseen.

Kuten Etelä-Suomen lääninhallitus on todennut, asiakirjoista ilmenee, että rikosilmoituksessa on maininta B:n olleen A:n mukana tämän käydessä vaatimassa rahaa kolaroidusta moottoripyörästä. Asianomistajan 14.9.2004 päivätyn kuulustelukertomuksen mukaan B ei ollut tapahtuman yhteydessä sanonut mitään muuta kuin olevansa neljän lapsen yksinhuoltaja. Toisen asianomistajan kuulustelukertomuksesta ilmenee B:n sanoneen olevansa viiden lapsen yksinhuoltajaäiti ja että moottoripyörä oli kaikki mitä hän omisti. B itse kertoo kuulustelussaan kysyneensä asianomistajalta, että tiesikö tämä miltä B:stä tuntui.

Näkemykseni mukaan kiinniottamisen perusteiden riittävyttä on arvioitava päätöshetkellä tiedossa olleiden seikkojen perusteella. Ensi vaiheessa saadun selvityksen perusteella poliisilla ei ollut ennen kiinniottopäätöksen tekemistä muuta kuin asianomistajan tekemästä rikosilmoituksesta ilmenevät tiedot. Ilmoituksesta ei ilmennyt B:n käyttäytymisen osalta tapahtumasta muita mainintoja, kuin että

hän oli ollut A:n seurassa tapahtuma-aikana ("*Mukana oli moottoripyörän omistaja (kantelija B:n nimi)*"). Tästä syystä pyysin erikseen ylikomisario F:ltä selitystä niistä konkreettisista tosiseikoista, joiden perusteella F päätyi katsomaan B:hen kohdistettavan rikosepäilyn olleen luonteeltaan sellainen, että hänen kiinniottamisensa katsottiin aiheelliseksi. Lisäksi pyysin ottamaan kantaa B:n vapaudenmenetyksen keston ottaen huomioon pakkokeinojen käyttöä ohjaavat kohtuusnäkökohdat ja suhteellisuusperiaate.

Ylikomisario F totesi selityksessään, että rikosilmoitustietojen perusteella oli olemassa täysi syy pitää B:tä A:n rikoskumppanina tai ainakin yllyttäjänä tai avunantajana A:n tekemiin rikoksiin. Edellä mainittuun johtopäätökseen päädyttiin siksi, että A:n uhkailua - - - sairaalassa ei voitu pitää sattumana, vaan pikemminkin suunniteltuna B:n pyytämänä toimenpiteenä. A oli ilmaantunut - - - sairaalaan juuri sellaisena ajankohtana, jolloin asianomistaja oli ollut avomiehensä kanssa tapaamassa sairaalassa ollutta lastansa. A:n käynnin onnistunut ajoitus antoi aiheen tehdä sellaisen johtopäätöksen, että samassa sairaalassa töissä oleva B oli pyytänyt A:ta tulemaan sairaalaan juuri sillä hetkellä kun asianomistaja oli siellä tapaamassa poikaansa eikä kyseessä siten ollut pelkkä sattuma. F toteaa myös, että yleisen elämäkokemuksen mukaan vaikuttaa epätodennäköiseltä, että joku henkilö (A) lähtisi oma-aloitteisesti kenenkään pyytämättä uhkailemalla perimään jonkun toisen henkilön (B) saatavia. Pikemminkin päädytään siihen johtopäätökseen, että uhkailu ja toteutettu toimenpide perustuu saamamiehen pyyntöön tai toimeksiantoon.

Selityksen mukaan myöhemmin oli ilmennyt lisää seikkoja, jotka tukivat sitä, että poliisin päätelmät B:n rikoskumppanuudesta tai vaihtoehtoisesti osallisuudesta olivat oikeita. B oli laittomin keinoin selvittänyt sairaalan potilasrekisteristä asianomistajan osoitteen. B:n toiminta siis mahdollisti 13.9.2004 tapahtuneen uhkailun.

Näkemykseni mukaan poliisilla on jo sille tehdyn ilmoituksen perusteella sinänsä ollut perusteet epäillä A:n ja B:n toimineen yhdessä ja B:n aloitteesta; motiivi kyseisenlaiselle toiminnalle on ollut B:llä. Katson, että B:n osallisuudesta epäilyihin rikoksiin on ollut saatavissa konkreettista lisäselvitystä kuulusteluiden kautta käsittäen myös epäiltyjen ohella muiden asianosaisten kuulustelut, jotka on pääosin suoritettu B:n vapaudenmenetyksen aikana. Erityisesti tätä näkökohtaa vasten katson, että poliisilla on ollut perusteet B:n kiinniottamiselle.

Mitä tulee B:n vapaudenmenetyksen keston, ylikomisario F toteaa selityksessään, että B päästettiin vapaaksi heti kun se tutkinnallisista syistä oli mahdollista, eli sen jälkeen kun hänet oli muiden osallisten kuulustelujen jälkeen kuulusteltu. B:n vapaudenmenetysaika rajoitettiin vallinneissa olosuhteissa minimiin. Asiakirjaselvityksen mukaan B:n vapaudenmenetyks on kestänyt hieman yli 20 tuntia.

Henkilö voidaan ottaa kiinni 12 tunniksi, jos hän on rikoksesta epäilty. Jos epäillyn kiinniotto jatkuu yli 12 tunnin, on pidättämisen edellytysten oltava käsillä. Varsinainen pidättämispäätös on tehtävä 24 tunnin kuluessa kiinniottosta. Enimmäisaikoja ei tietystikään tule tulkita ohjemääräajoiksi ja kiinniotoissa onkin alusta pitäen otettava huomioon pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:ssä säädetty suhteellisuusperiaate. Asian selvittely ja harkinta on tehtävä korostetun viipymättä, koska on kysymys perusoikeutena turvatun henkilökohtaisen vapauden riistämisestä.

Se, onko pidättämiseen edellytykset, selviää usein vasta esitutkinnassa. Kuitenkin 12 tunnin kuluessa epäillyn saapumisesta esitutkintaan tai kiinniottamisesta on selvitettävä, että on edellytykset ainakin pakkokeinolakiehdotuksen 1 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitettuun niin sanottuun kvalifioituun pidättämiseen. Muussa tapauksessa epäilty on päästettävä vapaaksi viimeistään mainitun 12 tunnin ajan päätyessä (HE 14/1985 vp s. 26).

B:tä koskevasta kiinniottolomakkeesta ilmenevät kiinniottoilmoituksesta ilmenevät pakkokeinolain edellyttämät pidättämisen edellytykset. Tässä tapauksessa näiksi ns. erityisiksi edellytyksiksi on kiinniottamisen kirjaamislomakkeeseen (6590/R/2792/04/KIP/1) merkitty B:n kohdalla todennäköinen asian selvittämisen vaikeuttaminen ja todennäköinen pakoon lähteminen (paon vaara).

Kuten A:ta koskevien pidättämisen erityisten edellytysten osalta, totean myös B:tä koskevien edellytysten osalta, että oikeusasiamiehelle osoitetussa selvityksessä ei ole tarkemmin yksilöity, miten paon vaaran olemassaolo B:n kohdalla oli todettu. Tästä syystä pidän kysymyksenalaisena, onko tilanteessa ollut todennäköinen paon vaara lain tarkoittamin tavoin. Ainakaan mikään esitutkinta-aineistosta havaittavissa oleva seikka ei tue tämän edellytyksen olemassaoloa.

Toisaalta voitiin pitää todennäköisenä, että B saattaisi toiminnallaan vaikeuttaa asian selvittämistä. Tällaisena toimenpiteenä tulisi lähinnä kyseeseen pyrkimys vaikuttaa muihin asianosaisiin. Sinänsä yhteisen kuulustelukertomuksen sisällön sopiminen A:n kanssa tutkinnan vaikeuttamistarkoituksessa ei liene ollut toteutettavissa, koska A on ollut samaan aikaan vapautensa menettäneenä kuin A. Ottaen huomioon sen, että asiassa oli kuitenkin saadun selvityksen perusteella mielestäni edellytykset A:n kiinniottamiselle ja pidättämiselle selvittämisen vaikeuttamisen perusteella, minulla ei ole asiassa tältä osin aihetta muihin toimenpiteisiin kuin että lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni - - - kihlakunnan poliisilaitokselle edellä kiinniottamisen (ja pidättämisen) edellytyksistä lausumani johdosta niin A:n kuin B:nkin osalta.

Mitä tulee käytetyn pakkokeinon kohtuullisuusnäkökohtiin ja suhteellisuusperiaatteen noudattamiseen, totean, että yksilön oikeusasemaan vaikuttavien pakkokeinojen käytössä on käsitykseni mukaan viime kädessä aina kysymys oikeusturvaintressin ja selvittämisintressin välisestä punninnasta. Yksinkertaistaen voidaan todeta, että mitä suurempi selvittämisintressi on, sitä perustellumpaa on näytöllisessä rajatapauksessa ryhtyä kyseeseen tulevan pakkokeinon käyttöön. Epäilty rikosnimikkeet laiton uhkaus sekä kiristäminen ovat näkemykseni mukaan varsin vakavia rikoksia, mitä osoittaa käsitykseni mukaan mm. rikosten perustunnusmerkistön ankarahko rangaistumaksimi, kaksi vuotta vankeutta. Kuten olen aiemmin edellä todennut, suhteellisuusperiaatteen mukaan pakkokeinoa saa käyttää vain, jos sen käytöllä saavutettava etu tai tavoiteltu päämäärä on järkevässä suhteessa pakkokeinon aiheuttamiin haittoihin tai vastakkaisiin etuihin. Saadun selvityksen perusteella katson, ettei minulla ole perusteita katsoa poliisin tässä tapauksessa ylittäneen sillä asiassa ollutta harkintavaltaa.

Kuulustelut

Viitataan edellä esitutkintalain 24 §:n 1 momentin sisällöstä todettuun.

Väitetty lainvastainen menettely kuulustelutilanteessa on kiistetty saamassani selvityksessä. Myöskään B:tä koskevista kuulustelupöytäkirjoista ei ole pääteltävissä, että kuulustelut olisivat olleet painostavia, asenteellisia tai johdattelevia. Yhteenvetona toteankin, että tässä kanteluasiassa kertyneen selvityksen perusteella ei ole todettavissa, että B:n kuulustelussa olisi menetelty kantelussa kerrotuilla tavoilla lainvastaisesti.

Muut väitteet

Pakkokeinolain 6 luvun 4 §:n mukaan poliisimies saa ottaa rikoksesta epäilystä henkilöstä tunnistamista, rikoksen selvittämistä ja rikosentekijäin rekisteröintiä varten sormen-, käden- ja jalanjäljet, käsiala- ja ääninäytteen, valokuvan sekä tuntomerkkiedot (henkilötuntomerkit).

Henkilötuntemerkkien ottamiseen siis riittää se, että henkilöä epäillään rikoksesta. Mitään nimenomaista vaatimusta rikoksen vakavuusasteesta ei laissa ole. Näin ollen edellä kerrotut edellytykset henkilötuntemerkkien ottamiselle ovat täyttyneet. En myöskään katso, että tapauksessa olisi rikottu pakkokeinolain 7 luvun 1a §:ssä säädettyä pakkokeinojen käytön suhteellisuusperiaatetta.

Totean kuitenkin, että saadusta selvityksestä ei ilmene, miten B:lle oli ilmoitettu poliisin toimenpiteen perusta. Vaikuttaakin siltä, että B:lle oli syntynyt jonkinlainen epäselvyys tapahtuman luonteesta ("*Sormenjälkiä otettaessa minulle ei pyynnöistäni huolimatta kerrottu mitä tehtiin ja miksi*").

Näkemykseni mukaan poliisin tulee selvittää kansalaiseen kohdistuvan toimenpiteensä tarkoitus ja luonne siten, ettei sijaa väärinkäsityksille pääse syntymään. Ottaen huomioon kuitenkin sen, että näkemykseni mukaan B:lle ei ole syntynyt epäselvyydestä huolimatta väärinkäsitystä poliisin toimenpiteen luonteesta, tyydyn tältä osin ainoastaan kiinnittämään poliisilaitoksen huomiota tapahtuneeseen.

B kertoi myös, ettei hän ollut saanut kenkiä jalkaansa siirrettäessä häntä säilytysluoneesta kuulusteluhuoneeseen poliisilaitoksella. Totean tältä osin, että poliisilaitoksilla vapautensa menettäneiltä otetaan pääsääntöisesti kengät pois. Tätä voidaan perustella turvallisuusnäkökohdilla. Yleensä vapautensa menettäneet viedään poliisilaitoksilla sukkasillaan kuulusteluhuoneeseen. Ilmi tullut menettely ei sinänsä ole lainvastainen tai virheellinen.

4

YHTEENVETO JA TOIMENPITEET

Totean ensinnäkin, että vaikka esitutkinta päätetään saattamatta asiaa syyttäjän syyteharkintaan tai asiassa ei esimerkiksi lopulta nosteta syytettä, ei tätä sinällään voida pitää näyttönä siitä, että kiinniottamiselle tai pidättämiselle ei olisi ollut lainmukaisia perusteita. Kiinniottaminen tai pidättäminen, kuten muutkaan esitutkinnassa käytettävät pakkokeinot, eivät vaadi perusteeseen yhtä vahvaa näyttöä syyllisyydestä kuin lopullinen tuomitseminen. Pakkokeinojahan nimenomaan käytetään asian selvittämiseksi rikoksen esitutkintavaiheessa ja niitä kohdistetaan rikoksesta (vasta) epäiltyyn henkilöön. Totean myös, että kiinniottaminen (samoin kuin pidättäminen ja vangitseminen) on vapautteen kohdistuva pakkokeino, mikä korostaa huolellisuutta sen käyttökynnystä arvioitaessa. Kiinniottaminen on epäilemättä tehokas tutkintakeino rikoksia tutkittaessa, mutta tämä tosiasia ei kuitenkaan saa alentaa kiinniottamiskynnystä. Vapaudenmenetyksellä puututaan vahvasti yksilön perusoikeuksiin ja sen perusteet tulee aina huolellisesti harkita. Perusoikeuksien merkitys murenee, mikäli niiden rajoittamista merkitsevien pakkokeinojen käyttöä koskevia näyttökynnyksiä ei harkita asianmukaisen tiukasti.

Mitä tulee nyt tutkittavanani olleeseen kanteluun, katson, että niin A:n kuin B:nkin osalta on ollut olemassa pakkokeinolain mukaiset edellytykset heidän pidättämiseensä poliisilla tutkittavana olleista rikoksista epäiltyinä. Näin ollen katson poliisin toimineen sille kuuluvan harkintavallan rajoissa. Kiinniottamisen tarvetta ja sen kesto tulee aina harkita myös kohtuusnäkökohtien ja esitutkinnan tavoitteiden näkökulmasta. Minulla ei ole aihetta epäillä, etteikö näin olisi menetelty asian esitutkinnan yhteydessä.

Katson kuitenkin perustelluksi saattaa niin A:n kuin B:nkin kiinniottamisten ns. erityisistä edellytyksistä ja niiden perustelemisesta esittämäni käsitykset - - - kihlakunnan poliisilaitoksen tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni - - - kihlakunnan poliisipäällikölle.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi Etelä-Suomen lääninhallituksen poliisiosastolle.

Muihin toimenpiteisiin kantelukirjoitus ei anna aiheutta ja sen liitteet palautetaan ohessa.